

Наталія Коржук,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри
документознавства та книгознавства ХДАК

Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття

У статті розглянуто обов'язкові фахові компетентності бібліотекаря як професії майбутнього в Україні, окреслено шляхи трансформації бібліотечної освіти і напрями подальшого розвитку бібліотечної справи.

Ключові слова: бібліотекар, професійні компетентності, вища бібліотечно-інформаційна освіта, Україна.

В умовах прискореного прогресу інформаційно-комп'ютерних технологій і стрімкого розвитку суспільства знань змінюються соціальні функції бібліотек, що спонукає до оновлення професійних якостей та компетентностей їхніх фахівців, трансформації бібліотечної освіти.

Над цією проблематикою постійно працюють вітчизняні учені, зокрема еволюцію, сучасний стан, напрями реформування та перспективи розвитку вищої бібліотечно-інформаційної освіти досліджують В. Бабич [1], В. Загуменна [6], В. Ілганасва [7], Н. Кушнарєнко [10], Т. Новальська [13], О. Сербін та Т. Ярошенко [19], А. Соляник [20; 21], В. Шейко [22] та ін.

Стратегічні прогнози розвитку професій Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна та

британської дослідницької групи The Future Laboratory [5; 18] свідчать: для того, щоб успішно діяти у майбутньому, інформаційний фахівець має відповідати таким вимогам:

- 1) навчатися впродовж життя;
- 2) вміти працювати віддалено;
- 3) бути крос-функціональним, працювати на стику професій;
- 4) удосконалювати знання з ІТ-технологій;
- 5) вміти керувати потужними цифровими архівами;
- 6) бути фахівцем у big date — вміти аналізувати і розподіляти великі обсяги інформації;
- 7) вміти самонавчатися;
- 8) бути універсальним, вміти творчо мислити, цілеспрямовано досягати цілей;

9) володіти не лише комп'ютерною, а й мережевою грамотністю;

10) володіти кількома мовами.

Аналізуючи сучасні тенденції розвитку бібліотек, варто наголосити, що останнім часом більшість їх фахівців активно навчається, постійно підвищує кваліфікацію, оволодіваючи інноваційними інтернет-технологіями (формування бібліотечних веб-ресурсів і сервісів, опанування можливостей веб-маркетингу та веб-аналітики тощо). Водночас значна кількість науковців (Н. Аверьянов [8], О. Айвазян [2], П. Брофи [3], Н. Грабар [4], М. Матвеев [11; 12], В. Ярошук [23], Н. Асего [24], S. Walker [25] та ін.), досліджуючи перспективи розвитку бібліотечної сфери, не розглядають бібліотечного фахівця як спеціаліста майбутнього, прогножуючи поступове "вимирання" професії. Перспектива подальшого функціонування бібліотек в умовах стрімкого розвитку новітніх інформаційних технологій ставиться під сумнів, нині це одна з найдискусійніших тем, зокрема й у професійному середовищі.

Метою статті є визначення переліку обов'язкових фахових компетентностей бібліотекаря як професії майбутнього та окреслення шляхів трансформації бібліотечної освіти.

Сьогодні вища бібліотечно-інформаційна освіта України повною мірою не задовольняє потреб сучасних бібліотек та її користувачів. Наявна система підготовки потребує орієнтації на світові тенденції освіти та міжнародні стандарти. Як зауважує професор Т. Новальська, активізація процесів інтеграції, розвиток відкритого інформаційного суспільства зумовлює вироблення концептуальної моделі підготовки сучасного бібліотекаря та бібліотекаря майбутнього [13, с. 32]. Отже, нагальною є потреба вдосконалення переліку професійних компетентностей майбутнього бібліотекаря як інформаційного фахівця XXI сторіччя.

Першим кроком у цьому напрямі вважаємо розроблення проекту освітнього стандарту підготовки бакалавра зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" [17], що має адаптувати зміст вищої бібліотечно-інформаційної освіти до європейських вимог.

Ще одним важливим інструментом удосконалення змісту сучасної фахової освіти є ухвалена Кабінетом Міністрів України Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України", в якій визначено пріоритети, завдання та першочергові дії для ефективного розвитку галузі, зокрема й щодо якісного кадрового складу. Одним зі стратегічних напрямів розвитку бібліотечної справи є "забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації". Його реалізація передбачає, зокрема, актуалізацію системи знань, умінь і навичок працівників бібліотек і трансформацію системи їх безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів [16].

Третім важливим документом, в якому закладено концептуальні підходи до формування змісту освіти сучасного бібліотечного фахівця, є Стратегічні прогнози розвитку професій Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна та британської дослідницької групи The Future Laboratory [5; 18]. Результати досліджень свідчать про нові вимоги до фахівця майбутнього, який має повною мірою відповідати потребам інформаційного ринку праці. Означені основоположні документи регламентують підготовку бібліотекаря у напрямі суттєвого розширення професійних компетентностей.

Як доводить світовий досвід [9], нині зміст бібліотечної освіти орієнтовано не лише на підготовку фахівців для громадських і наукових бібліотек, а й для потреб комерційної галузі, роботу в галузі крос-культури та медіа, організацію знань, інформаційний та медіаменеджмент, надання послуг для цільових груп тощо.

У зарубіжній практиці підготовки бібліотечних фахівців важливою є орієнтація на вимоги кадрових порталів, що є своєрідним вектором дій на майбутнє. Зокрема, однією з основних вимог є *навчання впродовж життя*. Це завдання розглядають як ступеневий процес розвитку особистості (фахівця), що складається з трьох етапів: отримання фахової освіти у вищому навчальному закладі (отримання базових знань); постійне підвищення кваліфікації, яке є невіддільною частиною профільної діяльності, що визначає її якість та здійснюється на основі використання інноваційних методів навчання і професійного розвитку (дистанційна освіта, майстер-класи, онлайн-ві тренінги, відеокурси, конференції та круглі столи, консультації тощо); самонавчання, що супроводжує всі етапи професійного зростання фахівця. Його основою є самостійне творче зростання, самовдосконалення, участь у професійній комунікації через системне ознайомлення з фаховою періодикою, відвідування тренінгів і майстер-класів, конференцій, презентацій та ін.

Саме завдяки поєднанню цих етапів професійного навчання фахівець зможе бути конкурентоспроможним, повною мірою відповідати вимогам кадрових порталів, а саме *бути крос-функціональним, працювати на стику професій, бути фахівцем у big date* — вміти аналізувати і розподіляти великі обсяги інформації; *бути універсальним* — вміти творчо мислити, цілеспрямовано досягати мети; *володіти кількома мовами*.

Освоєння і постійне вдосконалення бібліотечними фахівцями знань з інформаційно-комп'ютерних та інтернет-технологій допоможе набути навичок для забезпечення таких вимог сучасних кадрових порталів: *вміти працювати віддалено; удосконалювати знання з основ ІТ-технологій; вміти управляти потужними цифровими архівами; володіти комп'ютерною та мережевою грамотністю*.

Зауважимо, що новий тип бібліотекаря — інформаційного фахівця, який матиме попит на ринку праці в майбутньому та буде потрібний упродовж

професійного життя — це, звісно, компетентна, освічена, креативна особистість, яка протягом життя самовдосконалюється, навчається та підвищує кваліфікаційний рівень.

Отже, варто підтримати запропонований у проекті стандарту підготовки бакалавра зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" [17] перелік фахових компетентностей, сформований відповідно до сучасних тенденцій розвитку бібліотечно-інформаційної професії та вимог ринку праці. Найважливішими серед них є вміння:

— здійснювати відбір, аналіз, оцінку, систематизацію, моніторинг, організацію, зберігання, поширення й надання в користування інформації та знань у будь-яких форматах;

— використовувати методи систематизації, пошуку, збереження, класифікації інформації для різних типів контенту та носіїв;

— використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для вирішення завдань спеціальності;

— аналізувати закономірності функціонування потоків і масивів документів та електронних даних;

— впроваджувати інноваційні технології виробництва інформаційних продуктів і послуг, підвищення якості обслуговування користувачів інформаційних, бібліотечних та архівних установ;

— використовувати PR та інші прикладні соціокомунікаційні технології в умовах сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури;

— застосовувати принципи проектування баз даних, інформаційних систем, соціальних та інших комп'ютерних мереж, електронних бібліотек та архівів;

— створювати, наповнювати та забезпечувати функціонування веб-сайтів і веб-спільнот у мережі Інтернет;

— самостійно навчатися та підвищувати рівень інформаційної культури.

Формування цього комплексу компетентностей у процесі підготовки вітчизняних бакалаврів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи є запорукою їхньої конкурентоспроможності на європейському ринку праці.

Список використаної літератури

1. *Бабич В.* До проблем підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери / В. Бабич // *Бібліотечна планета.* — 2005. — № 2. — С. 5—11.
2. *Бібліотека в освітньому просторі. Професійна культура бібліотекаря: поведінка, культура мови і спілкування, зовнішня культура : інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III—IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. № 9 / гол. ред. О. Б. Айвазян.* — Хмельницький : ХНУ, 2010. — 76 с.
3. *Брофи П.* Оценка деятельности библиотек: принципы и методы / П. Брофи; науч. ред. Я. Шрайберг. — Москва : Омега-Я, 2010. — 357 с.
4. *Грабар Н. Г.* Життєва потреба розвитку професії / Н. Г. Грабар, В. П. Жукова // *Вісник Книжкової палати.* — 2007. — № 9. — С. 27—30.
5. *10 профессий будущего (The Future Laboratory).* — Режим доступа: <https://www.ucheba.ru/article/3229>. — Загл. с экрана.
6. *Загуменна В. В.* Концептуальна модель підготовки бібліотечно-інформаційного фахівця / В. В. Загуменна // *Вісник Книжкової палати.* — 2001. — № 2. — С. 20—21.
7. *Ільганаєва В. О.* Системні зв'язки у вирішенні розвитку бібліотечної освіти / В. О. Ільганаєва // *Вісн. Харків. держ. акад. культури.* — Вип. 39. — Харків : ХДАК, 2012. — 234 с.
8. *Имидж библиотеки как фактор её развития : обзор деятельности муниципальных библиотек области / сост. Н. В. Аверьянова ; "ТОГУК Тамб. обл. универсал. науч. б-ка им. А. С. Пушкина".* — Тамбов, 2010. — 20 с.
9. *Краус-Ляйхерт У.* Бібліотечна освіта України за доби перетворень / У. Краус-Ляйхерт // *Бібліотечна планета.* — 2008. — № 4. — С. 15—16.
10. *Кушнарченко Н. М.* Вища бібліотечна освіта України в контексті гендерного підходу / Н. М. Кушнарченко // *Вісник Харківської державної академії культури.* — 2014. — Вип. 43. — С. 69—78.
11. *Матвеев М. Ю.* Имидж библиотеки и "вечные" проблемы библиотечной профессии / М. Ю. Матвеев. — Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/imidzhiblioteki-i-vechnye-problemy-bibliotechnoy-professii>. — Загл. с экрана.
12. *Матвеев М. Ю.* Имидж библиотек как социокультурный феномен : монография / М. Ю. Матвеев. — Санкт-Петербург : РНБ, 2009. — 444 с.
13. *Новальська Т. В.* Еволюція вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Т. В. Новальська // *У Львівський бібліотечний форум "Бібліотека — відкритий світ" : зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В. С. Пашкова, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Шинська, О. В. Васильєва.* — Київ : УБА, 2014. — С. 32—35.
14. *Рубакин Н. А.* Трансформация профессионального сознания библиотечных специалистов / Н. А. Рубакин. — Режим доступа: <http://korolenko.kharkov.com/vk17.htm>. — Загл. с экрана.
15. *Про вищу освіту : закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-18 // Відомості Верховної Ради України.* — 2014. — № 37—38. — Ст. 2004.
16. *Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" : розпорядження кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р.* — Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>. — Назва з екрана.
17. *Проекты стандартів вищої освіти.* — Режим доступа: <http://mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proekti-standartiv-vishhoi-osviti.html>. — Назва з екрана.
18. *Профессии будущего: какой будет работа через 10—15 лет.* — Режим доступа: <https://hh.ua/article/17293>. — Загл. с экрана.
19. *Сербін О.* Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // *Вісник Книжкової палати.* — 2015. — № 2. — С. 12—15.
20. *Соляник А. А.* Культурологическая модель модернизации высшего библиотечно-информационного образования / А. А. Соляник // *Вісн. Харків. держ. акад. культури. Спецвыпуск 40 : зб. наук. пр.* — Харків : ХДАК, 2013. — С. 31—41.
21. *Соляник А. А.* Проблеми стандартизації вищої бібліотечної освіти в Україні / А. А. Соляник // *У Львівський бібліотечний форум "Бібліотека — відкритий світ" : зб.*

- матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В. С. Пашкова, В. В. Загуменна, І. О. Шевченко, Я. Є. Сошинська, О. В. Васильєв. — Київ : УБА, 2014. — С. 29—32.
22. Шейко В. Підготовка нової генерації бібліотечних фахівців: стан та перспективи / В. Шейко, Н. Кушнарєнко // Вісник Книжкової палати. — 1999. — № 4. — С. 19—21.
23. Ярощук В. Створення позитивного іміджу бібліотеки / В. Ярощук // Культура України XXI століття : діяльність культурологічних закладів у сучасних ринкових умовах : зб. матер. регіональної наук.-практ. конф., 30 листоп. — 1 груд. 2001 р. / Держ. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Рівненський держ. гум. ун-т. — Київ; Рівне, 2001. — С. 32—39.
24. Acerro H. The Librarian Stereotype in Current Films / Heather Acerro. — Mode of access: <http://besser.tsoa.nyu.edu/impact/f01/Papers/Acerro/finalpaper.html>. — Title from the screen.

25. Walker S. The librarian stereotype and the movies / S. Walker, V. L. Lawson. — Mode of access: <http://wings.buffalo.edu/publications/mcjrnl/v1n1/image.html>. — Title from the screen.

В статье рассмотрены обязательные профессиональные компетентности библиотекаря как профессии будущего в Украине, намечены пути трансформации библиотечного образования и направления дальнейшего развития библиотечного дела.

The article deals with the required professional competence as a librarian profession of the future in Ukraine and ways of transformation of library education and opportunities for further development of librarianship.

Надійшла до редакції 21 березня 2017 року